

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З
МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
денної форми навчання
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Марія КАЛИНЮК

Науковий керівник: **Алла КУРИЦЯ**,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри логопедії і
спеціальних методик

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ ДІТЕЙЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Співпраця логопеда з батьками, як актуальна проблема сучасної логопедії	7
1.2. Сучасні технології для налагодження співпраці логопеда з батьками.....	16
Висновок до першого розділу	30
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗДІЙСНЕННЯ ІНТЕРАКТИВНО-ДИСТАНЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ.....	31
2.1. Обґрунтування методики експериментального дослідження	31
2.2. Аналіз результатів констатувального експерименту.....	33
Висновки до другого розділу.....	43
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНО- ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ.....	45
3.1. Методичне забезпечення співпраці логопеда з батьками з використання дистанційно-інтерактивних форм роботи.....	45
3.2. Аналіз результативності застосування дистанційно-інтерактивних форм співпраці логопеда з батьками.....	51
Висновок до третього розділу	59
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сім'я та дошкільний навчальний заклад тісно взаємопов'язані між собою інститутами соціалізації дитини, в яких відбувається становлення та формування повноцінної та гармонійної особистості. Особливе значення для успішності подолання мовленнєвих порушень, а також їх профілактики є співпраця вчителя-логопеда з батьками дітей.

Проблема виховання дитини в сім'ї має глибокі історичні корені.

Сакральним винаходом людства являється – шлюб, сім'я, соціальна сутність якої виражається у її функціях, найбільш значущими з яких є репродуктивна, господарчо-побутова та виховна.

Початок та відтворення соціального життя людини, а також один із основних факторів соціалізації є соціальна група - сім'я. [1].

Визначальну роль у фізичному, емоційному та розумовому розвитку дитини відіграє сім'я. Так, американський дослідник Баум виявив, що відмінність у коефіцієнті розумового розвитку дітей з благополучних та неблагополучних сімей досягає 20 балів, а також впливає на ступінь залучення людини до культури на всіх етапах соціалізації.

У дошкільному, шкільному та підлітковому віці цей вплив залишається провідним, але перестає бути єдиним. Більше того, у ранньому віці відсутність сімейного виховання не може бути компенсована іншими інститутами соціалізації. Надаючи особливої ваги сімейному вихованню у формуванні майбутніх громадян, Генеральна Асамблея ООН встановила Міжнародний день сім'ї, що відзначається щороку 15 травня у всіх країнах світу.

Складність та актуальність зазначеної проблеми є безперечною, оскільки зважаючи на існування думки, що крім органічного ураження мозку, причиною порушень нервово-психічної сфери дітей, зокрема розвитку мовлення, може бути соціально-педагогічна занедбаність у зв'язку з неблагополуччям в сім'ї (різного характеру: конфліктні стосунки між батьками, погане ставлення батьків до дитини, відсутність часу для занять з дитиною, помилки у вихованні, низький

загальнокультурний рівень батьків, тощо), ця проблема набуває все більшого значення.

Сучасна система дошкільної освіти відзначається певними суперечностями між традиційним підходом до взаємодії педагогів з батьками (традиційні індивідуальні, групові та колективні форми роботи) і практичною потребою в інноваційних засобах роботи з метою попередження та подолання мовленнєвих порушень у дітей. О. Белова, Н. Гаврилова, О. Константинів, В. Кисличенко, Ю. Рібцун, С. Миронова, Н. Азовська, А. Малярчук, В. Пельвецька, Н. Мовчан, А. Назаренко, І. Іванюк, В. Ніколаєнко зазначають, що в останній час хоча й існують різноманітні форми співробітництва, більшість вчителів-логопедів взаємодіють з батьками лише в одному з напрямків, використовуючи традиційні форми роботи (виступи на батьківських зборах, індивідуальні бесіди та зошити взаємозв'язку). До того ж поза увагою залишаються родини з дітьми раннього віку, а також ті, чиї діти не відвідують дошкільний заклад або ж перейшли у молодшу школу.

Тому серед питань сучасної дошкільної освіти особливої актуальності в логопедичній практиці набуває проблема пошуку інноваційних підходів до організації співпраці з родинами дошкільників. Адже дошкільний навчальний заклад – перший суспільний виховний заклад в житті дитини, який спроможний встановити та регулювати таку взаємодію.

Інформаційно-комунікаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. У цих умовах певних змін вимагає й освітня галузь. Широкі можливості, які надають комп'ютерні технології та Інтернет, дають змогу освітянам краще подати матеріал, зробити його більш цікавим, швидко перевірити засвоєні знання, підвищити інтерес цільової аудиторії до актуальних питань, активно спілкуватися з колегами, батьками та громадськістю, отримувати найновітнішу інформацію. Завдяки цьому підвищується авторитет працівників освіти, вони дійсно стають носіями культури, знань, усього передового.

Слід зазначити, що у логопедичній науці і практиці дослідження проблеми

роботи з батьками шляхом інтегрування інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній простір накопичено певний досвід (В. Краєвський, О. Свириденко, О. Цимбалюк, О. Стойко, О. Кравчина, А. Коломієць, Г. Беленька, Н. Кудикіна, Л. Дерев'янку), але в цілому тема не є вивченою та узагальненою.

Водночас на практиці склалась досить суперечлива ситуація: незважаючи на безперечно позитивні фактори використання інформаційно-комунікаційних технологій в дошкільній освіті, їх можливості, на жаль, застосовуються фрагментарно і спорадично.

Зважаючи на це, перед нами постала проблема: які ефективні сучасні засоби можна використовувати в роботі з батькам для підвищення рівня їх педагогічної освіченості з питань попередження та подолання мовленнєвих порушень у дітей та підвищення результативності корекційно-розвивальної роботи. Це й обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета дослідження: обґрунтувати зміст дистанційно-інтерактивних форм роботи логопеда з батьками дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку та розробити методичного забезпечення для їхнього застосування.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз науково-методичних джерел щодо проблеми співпраці логопеда з батьками дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку;
2. Дослідити можливості здійснення дистанційно-інтерактивної взаємодії логопеда з батьками дітей-логопатів;
3. Розробити і апробувати методичне забезпечення співпраці логопеда з батьками дітей з використанням дистанційно-інтерактивних форм роботи.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел з теми дослідження; констатувальний та формуючий експерименти; вивчення документації; бесіди; спостереження; анкетування; кількісна та якісна обробка одержаних результатів експериментів.

Об'єкт дослідження: співпраця вчителя-логопеда та батьків дітей з мовленнєвими порушеннями.

Предмет дослідження: особливості застосування дистанційно-

інтерактивних форм під час співпраці вчителя-логопеда з батьками дітей з порушеннями в мовленнєвому розвитку.⁶

База дослідження: Заболотівський ЗДО (ясла - садок) «Берізка» спеціалізована група №6 для дітей з вадами мовленнєвого розвитку.

У дослідженні взяли участь 50 дітей, а також батьки дітей раннього та дошкільного віку, які не відвідують дошкільні заклади (орієнтовна кількість – 40 батьків).

Структура роботи: вступ, три розділи, висновок, список використаних джерел, додатки.

ВИСНОВКИ

Сучасна система дошкільної освіти відзначається певними суперечностями між традиційним підходом до взаємодії педагогів з батьками (традиційні індивідуальні, групові та колективні форми роботи) і практичною потребою в інноваційних засобах роботи з метою попередження та подолання мовленнєвих порушень у дітей.

Особливе значення в умовах молодшої логопедичної групи для дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) має співпраця вчителя-логопеда з батьками. Успішність корекційно-розвивального навчання насамперед визначається тим, наскільки чітко продумана, організована та реалізована наступність у роботі вчителя-логопеда, вихователів та батьків.

Провідна роль в організації та проведенні корекційної роботи із дитиною з порушеннями мовлення належить учителю-логопеду, який вивчає мовленнєві та індивідуально-типологічні, а також психологічні особливості дитини, визначає рівень її можливостей, ступінь відставання у мовленнєвому та психічному розвитку, забезпечує оптимальну динаміку колекційної роботи, а також обирає принципи, методи та прийоми корекції всіх сторін мовлення дитини-логопата.

Для отримання достовірних результатів виявлення порушення звуковимови у дітей, були використані такі методики дослідників Г. В. Чиркіна та Т. Б. Філічева: «Обстеження стану звукової культури мовлення», «Обстеження артикуляційної моторики», «Обстеження сприймання та диференціювання звуків мовлення».

Матеріалами дослідження були: картинки предметів на потрібний звук, що знаходився в різних частинах слова (на початку, в середині та наприкінці). Під час розглядання картинок дитині задаються питання: «хто?», або «що?»

До уваги бралися такі основні критерії: який характер порушення звуковимови, вміння чи не вміння вимовляти слова з конкретним звуком, пропуск звуків, заміна, або спотворення.

У результаті експериментальної роботи, виявилось, що участь батьків в корекційній роботі несе в собі вагомий внесок у мовлення дітей і батьківська допомога при проведенні занять, вкрай необхідна.

В сучасних екстремальних умовах сьогодення, набирають популярність у світі інтерактивні дистанційні методи навчання базисом яких створюється ціленаправлена та контрольована інтенсивна робота.

Дистанційне навчання – одна із дієвіших форм надання і отримання освіти. Враховуючи, що кожна дитина - активний користувач сучасних цифрових технологій, то ця форма навчання є найбільш прийнятною, цікавою, легкою в застосуванні.

Зазвичай, для успішної діяльності навчального закладу в умовах дистанційного навчання застосовують вебсайт закладу, але для проведення дистанційного заняття обирають програму зручного спілкування між вихователем, дітьми та батьками, наприклад, Viber або Zoom, де є можливість відтворити відеозв'язок і поспілкуватися зі всіма учасниками наживо.

Найголовнішим завданням вихователя на всіх заняттях має стати розвиток у дитини гнучкості мислення. Володіти гнучкістю й нестандартним мисленням, уміти адаптуватися до швидких змін та умов життя.

Використання таких технологій аудіо-візуального спілкування знімає питання відсутності живого контакту між вихователем і дитиною.

За результатами опитування батьки вихованців зазначали, що саме відсутність контакту з вихователем під час навчання за дистанційною формою викликає у дітей певний психологічний дискомфорт.

Свідома участь батьків у корекційному процесі обов'язкова і надзвичайно важлива, тому що, по-перше, родина – єдиний і природний простір, що оточує дитину від моменту її появи на світ.

Сім'я, батьки найбільше впливають на мовленнєвий і загальний розвиток малюка. Саме в родині дитина набуває початкового досвіду спілкування словом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейчин С. «Система впровадження арт-методів у роботу практичного психолога: практична психологія та соціальна робота. – 2018. – № 5. – С. 13–19.
2. Антощук С.В. «WEB-Ресурси для сучасного вчителя нової української школи. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи», [ред. О.Е. Коневщинська, О.В.Овчарук] Київ:2018, 61с.
3. Безклинська О. «Музикотерапія під час роботи з дітьми з особливими потребами», Вид. Позашкілля, 2016. Вип. № 12. С. 61–64.
4. Биков В.Ю., Пінчук, О.П. «Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики», під ред. В.Г. Кремень, П.Ю. Саух, Київ:2017, 193с.
5. Бібік Н. «Нова українська школа: порадник для вчителя». Київ: вид. Літера ЛТД, 2018, 159с.
6. Богачов Ю.М., Мушка, І.В. «Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах» [ред. Богачов, Ю.М.] Київ: 2016, 160с.
7. Витак Г. Чинник арт-терапії в соціальній адаптації осіб з особливими фізичними потребами / Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [ред.-упор.: А. І. Душний, В. І. Ільницький, А. І. Душний, І. Зимомря та ін.]. Дрогобич, 2017. Вип. 1. С. 35–42.
8. Вишнівський В.В., Ільїн О.О. «Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів». - Київ: 2017, вид. ДУТ, 140с.
9. Воротникова І. П., Якубов С.В. «Упровадження дистанційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів». Київ, 2018, 140с.

10. Воротникова І. П. «Дистанційне та змішане навчання в школі». Путівник: Київ, 2020, 48 с.
11. Воротникова І.П., Чайковська Н.В. «Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва.» Київ, 2020, 456с.
12. Врадій К. «Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ. Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю». Бердянськ, 2018, 247с.
13. Гавлітіна Т. «Виховання компетентної особистості в новій українській школі. Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції». [ред. Черній, А.Л.], Рівне, 2021, вид. РОППО, 164с.
14. Галицька Н. Інклюзивна освіта. Інтегроване навчання в початковій школі / Безпека життєдіяльності, 2018. № 8. С. 27–29.
15. Гібалова Н., Процай Л. «Підготовка вчителя нової української школи за спеціалізацією «Електронне навчання». Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи». [ред. Овчарук, О.В.] Київ, 2021, 117 с.
16. Глуховська Н.А. «Проблеми і перспективи дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції». Київ, 2016 - 67с.
17. Гогонянц, С.Ю., Шапран, О.О. «Використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі: методичні рекомендації» [ред. Салкуцян С.М]. Київ, 2020, 6с.
18. Голінська Т. «Арт-терапевтичні впливи на особистість дитини. Освіта та розвиток обдарованої особистості», 2016, вип. № 6, С. 16–19.
19. Голінська Т. «Формування особистості дітей початкової школи засобами арт-терапевтичного впливу. Початкова школа», 2017. Вип. № 4. С. 31–33.
20. Горбачов С. «Результати опитування батьків «Навчання під час карантину», 2020 [Електронний ресурс].

21. Громко Г., Черних, О. «Методичні рекомендації щодо організації роботи сайту закладу освіти (із фокусом на повагу прав людини в онлайн-просторі)». Київ, 2020, 20с.
22. Дегтяренко Т. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей з особливими потребами: навч. посібник для студ. ВНЗ. МОН України; Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми: Університет. кн., 2018, 304 с.: табл.
23. Деркач О. «Метафора як засіб формування уявлень про життєві цінності: використання арт-педагогічних технік у виховній роботі». Вид. Учитель початкової школи, 2019. Вип. №3. С. 20–23.
24. Дивнич Л. «Соціалізація дитини з особливими потребами: соціально-педагогічна діяльність як спосіб супроводження процесу соціалізації» Вид. Соціальний педагог, 2018. Вип. №12. С. 7–10.
25. Дубейко Л. «Діти з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому навчальному закладі» Вид. Інформатика в школі, 2016. Вип. № 10. Вкладка: с. 2–3.
26. Жилка О. «Основні правила етичного спілкування з людьми з особливими потребами : година спілкування з елементами тренінгу для учнів 5-го класу: Шкільному психологу, 2019. Вип. № 1. С. 22–25.
27. Заміщак М. «Психологічні проблеми сім'ї, що виховує дитину з особливими потребами: Вісник соціально-гуманітарного факультету: зб. наук. праць [за ред. Л. І. Смерчак, А. В. Федорович]. Дрогобич, 2016. Вип. №4. С. 83–88.
28. Інклюзивне навчання: досвід упровадження [упоряд. А. А. Колупаєва; ред. рада М. Мосієнко, М. Голубенко, Т. Шаповал, Г. Харук; авт. кол.: І. Луценко, Д. Романовська, Л. Кирилецька та ін.]. Київ: ВГ Шкільний світ, 2018, 200 с.
29. Іщук В. «Кольоротерапія. Технологія застосування кольору у реабілітації та оздоровленні дітей з особливими потребами». Вид. Дефектолог, 2018. Вип. №2. С. 20–22.

30. Калмикова Л. «Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: навч.-метод. посіб». Київ: Слово, 2016, 384 с.
31. Капустюк О. «Простір арт-терапії: не все так просто, як здається» Вид. Практичний психолог: дитячий садок, школа. 2018. Вип. № 4. С. 4-9.
32. Кашуба Є. Арт-терапія в навчанні дітей з особливими потребами : [методичний портал] Вид. Всесвітня література в сучасній школі., 2018. Вип. № 3. С. 30–32.
33. Керик О. «Використання ігрових та арттерапевтичних засобів у педагогічній роботі з дітьми з особливими потребами: Імідж сучасного педагога», 2016. Вип. № 5. С. 49–51.
34. Клім-Клімашевська А. «Освіта дітей з особливими потребами в умовах інклюзії: досвід Польщі» Вид. Рідна школа, 2016. Вип. № 3. С. 72–74.
35. Козлова А. «Рецепти арт-терапії : специфіка терапевтичного впливу». Вид. Психолог, 2019. Вип. № 2. С. 4–11. –
36. Колупаєва А. «Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. Посібник» [МОН України; НАПН; Ін-т спец. Педагогіки]. К. Науковий Світ, 2010. 196 с.
37. Колупаєва А. «Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія». Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
38. Комбарова А. «Індивідуальна корекційно-розвивальна програма для дитини аутиста» Вид. Інформатика в школі, 2018. Вип. № 9. С. 10
39. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні від 20 грудня 2000 р.
40. Король А.В. «Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу» Вид. Молодий вчений, 2018. Вип. № 5.2 (57.2), травень. С. 54-57.
41. Король А.В. «Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда» Вид. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. Випуск 8 у 2 т. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. 2017. С. 77-81.

42. Кухаренко В.М. «Тьютор дистанційного та змішаного навчання». Київ, 2019. Вид. Міленіум, 307с.
43. Кухаренко В.М., Бондаренко В.В. «Екстрене дистанційне навчання в Україні». [ред. Кухаренко, В.М., Бондаренка В.В.] Харків, 2020. 409с.
44. Латигіна, А.Г., Богатирьова, К.В. «Дистанційне навчання в глобалізованому світі». Київ, 2021. 101с.
45. Логопедія: підруч. [для студ. ВНЗ] [за ред. М. К. Шеремет; [авт. кол. : М. К. Шеремет, В. В. Тарасун, С. Ю. Конопляста та ін.]; МОН України. – 2-ге вид., перер. та доп. К. : Слово, 2016. 672 с.
46. Лотоцька А., Пасічник О. «Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації», 2020.
47. Ляхоцька Л.Л. «Дистанційне навчання та інформаційно-комунікаційні технології в системі відкритої післядипломної освіти». Київ, 2020 - 170с.
48. Масловська Ю. «Особливості формування мотивації до навчання в дітей з особливими потребами» Вид. Дитина з особливими потребами. 2016. № 7. С. 13–14.
49. Муковіз О.П. «Основи дистанційного навчання у початковій освіті». Умань, 2018. Вид. Візаві, 20с.
50. Порошенко М.А. «Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник». Київ: 2018. 252 с.
51. «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: науково-методичний збірник». Вип. 12 [редкол.: В. В. Засенко, А. А. Колупаєва, Т. П. Вісковатова та ін. ; за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєва]; НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. Київ, 2017. 184 с.
52. Колупаєва А. А. «Основи інклюзивної освіти: програма курсу» [уклад.; МОНМС України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки. К.: А.С.К., 2018. 32 с.

53. Пасічник О. «Як технічно організувати дистанційне навчання – покровова інструкція». [Електронний ресурс]., 2020
54. Пермінова А. «Формування позитивного образу особистості майбутнього інженера-педагога засобами арт-педагогіки». Вид. Молодь і ринок. 2017. № 6. С. 40–43.
55. Перхун Л. «Впровадження інклюзивної освіти в українському освітньому просторі» [Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження: зб. матер. II Міжнар. наук. конфер. Укр. асоціації дослідників освіти 15 червня 2018 р. / Укр. асоціація дослідників освіти, НАПН України; [редкол.: С. А. Щудло, О. Заболотна, О. Ковальчук]. Київ, 2018. С. 116–120.
56. Поліщук О. «Адаптація дітей з особливими потребами: Відкритий урок». 2017. –Вип. № 9. С. 42–48.
57. Пономарьова Г.Ф., Беляев С.Б. «Нові педагогічні технології». Харків, 2018. 280с.
58. Сухіна І., Риндер І., Скрипник Т. «Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом: [посібник]» НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки. Київ; Чернівці : Букрек, 2017. 192 с.
59. Сівак Н. А. «Налагодження партнерської взаємодії між батьками та вчителями сучасної початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології», №8(52). Суми, 2016. 410с.
60. Смульсон Ю.І., Жалдак М.І. «Дистанційне навчання: психологічні засади». Кіровоград, 2016. Вид. Імекс-ЛТД, 240 с.
61. Швадчак Н. «35 інструментів для дистанційного навчання – добірка НУШ» [Електронний ресурс], 2020.
62. Шевців З. «Основи інклюзивної педагогіки: підручник». Київ: ЦУЛ, 2017. 248 с.
63. Шульга А., Дідух, В. «Можливості дистанційної освіти в педагогіці партнерства. Актуальні питання гуманітарних наук». Випуск, том 4., 2020. 260с.

64. Шуляр В.І. «Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації». Миколаїв, 2020. 108с.

65. Юрченко О. «Дистанційка: перезавантаження. 10 онлайн-ресурсів, що знадобляться на уроках» [Електронний ресурс], 2020.

66. Яремчук Н.Я., Лавро О.О. «Молодий вчений: Науковий журнал: Дистанційне навчання у ЗВО: нові можливості та перспективи». Вип. №8 (96) [Електронний ресурс], 2021.